

Załącznik nr 2
do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego

AUTOREFERAT
PRZEDSTAWIAJĄCY OPIS DOROBKU I OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH

(w języku polskim)

dr inż. Anna Nowak
Katedra Ekonomii i Agrobiznesu
Wydział Agrobiotechnologii
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Lublin, sierpień 2017 r.

1. IMIĘ I NAZWISKO

Anna Nowak

2. POSIADANE DYPLOMY, STOPNIE NAUKOWE

- 2006** uzyskanie stopnia doktora nauk ekonomicznych - Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Wydział Ekonomiczno-Rolniczy;
tytuł rozprawy doktorskiej: *Rola instytucji edukacyjnych w rozwoju obszarów wiejskich*,
Promotor: prof. zw. dr hab. Mieczysław Adamowicz
Recenzenci: prof. zw. dr hab. Andrzej Wiatrak
dr hab. Jan Wołoszyn, prof. SGGW w Warszawie
- 2002** dyplom ukończenia studiów podyplomowych: Akademia Rolnicza w Lublinie, Międzywydziałowe Podyplomowe Studium Rozwoju Obszarów Wiejskich, prowadzone przy współpracy z Université de Gand w Belgii, Université de Florence we Włoszech oraz École Nationale Supérieure Agronomique de Rennes we Francji.
- 2000** tytuł zawodowy magistra inżyniera - Akademia Rolnicza w Lublinie, Wydział Rolniczy – kierunek Rolnictwo, specjalność Agrobiznes.

3. INFORMACJE O DOTYCHCZASOWYM ZATRUDNIENIU W JEDNOSTKACH NAUKOWYCH

- 2000-2006** asystent, Akademia Rolnicza w Lublinie, Katedra Ekonomiki i Organizacji Agrobiznesu
- od 2006 do chwili obecnej** adiunkt, Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Wydział Agrobioinżynierii, Katedra Ekonomii i Agrobiznesu (przed zmianami organizacyjnymi Katedra Ekonomiki i Organizacji Agrobiznesu a następnie Katedra Ekonomii i Zarządzania)

4. **WSKAZANIE OSIĄGNIĘCIA WYNIKAJĄCEGO Z ART. 16 UST. 2 USTAWY Z DNIA 14 MARCA 2003 R. O STOPNIACH NAUKOWYCH I TYTULE NAUKOWYM ORAZ O STOPNIACH I TYTULE W ZAKRESIE SZTUKI (DZ. U. NR 65, POZ. 595 ZE ZM.)**

4.1. **Tytuł osiągnięcia naukowego**

Jako osiągnięcie naukowe, zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, wskazuję monografię:

Anna Nowak, *Konkurencyjność rolnictwa Polski Wschodniej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, Rozprawy Naukowe, zeszyt 389, ISBN 978-83-7259-259-0, Lublin 2017, ss. 200.

Recenzenci: prof. dr hab. Adam Harasim, Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach oraz dr hab. Stanisław Gędek, Politechnika Rzeszowska.

4.2. **Omówienie celu naukowego wyżej wymienionej pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania**

1) **Uzasadnienie wyboru problematyki badawczej**

Rozpoznanie kierunków rozwoju rolnictwa, jego determinant oraz zmieniającego się miejsca tego sektora w gospodarce krajowej i regionalnej nabiera szczególnego znaczenia w dobie globalizacji zachodzącej we współczesnym świecie. Globalizacja nadaje bowiem problemom rolnictwa nową dynamikę oraz rzutuje na rolnictwo poszczególnych krajów i regionów. Polskie rolnictwo staje się częścią ogólnoswiatowego układu gospodarczego, co oznacza, że poddawane jest silnej presji konkurencyjnej. Zmiany w tym sektorze kształtowane są jednak nie tylko przez proces globalizacji i integracji z Unią Europejską, ale również przez proces transformacji społeczno-gospodarczej. Przemianom zachodzącym w gospodarce, a także w poszczególnych jej sektorach towarzyszy zjawisko nasilania konkurencji. Mimo wielu korzyści wynikających z konkurencji, których nie kwestionują współcześni ekonomiści, towarzyszą jej również negatywne skutki ekonomiczne. Zalicza się do nich obok rosnących dysproporcji w poziomie życia mieszkańców, wzrost dysproporcji w poziomie rozwoju pomiędzy krajami i regionami na skutek zróżnicowanych możliwości dostępu do procesów

innowacyjnych. Pomimo tego uznaje się ją nadal za podstawowy regulator alokacji zasobów w systemie gospodarki rynkowej. Rzeczywistość gospodarcza ostatnich lat postawiła ten niezwykle złożony problem zarówno przed teoretykami, jak i praktykami gospodarczymi. Jego znaczenie uwidacznia się nie tylko w licznych dyskusjach, coraz bogatszej literaturze z zakresu konkurencyjności, ale także w strategiach i programach rozwoju gospodarczego.

Rolnictwo jest specyficznym sektorem gospodarki ze względu na jego silne powiązania ze środowiskiem przyrodniczym przez wykorzystanie w procesie produkcji żywych organizmów roślin i zwierząt oraz kształtowanie stanu środowiska przyrodniczego poprzez zarządzanie ekosystemami. Specyfika tego sektora wyraża się również tym, że jest on pozbawiony korzyści z transferów zasobów produkcyjnych do sektorów bardziej efektywnych, co stanowi o istocie konkurowania i możliwościach uzyskania korzyści alokacyjnych powstających w wyniku przemieszczania zasobów. Ograniczona mobilność zaangażowanych w rolnictwie czynników produkcji dotyczy zwłaszcza ziemi, która powiązana z warunkami przyrodniczo-klimatycznymi, charakterystycznymi dla danego obszaru, rzutuje na trudności związane ze zmianą struktury rolnictwa w krótkim i średnim okresie. Uwarunkowania dotyczące uczestnictwa rolników w rynku (rolnik jest cenobiorcą i nie może przekształcać ceny w instrument negocjacji w odniesieniu do bioproduktów) sprawiają ponadto, że rolnictwo nie jest udziałowcem korzyści ustalanych w ramach przetargu dystrybucyjnego. Na specyfikę rolnictwa wpływa również to, że w przypadku rolnictwa rodzinnego widoczne jest silne powiązanie pomiędzy gospodarstwem rolnym i gospodarstwem domowym, co wyznacza pewne ramy konkurencyjności. Rolnictwo osłabia ponadto swoją rynkową zdolność konkurencyjną wobec innych sektorów, jednak jego znaczenie jest doceniane na tyle, że znajduje wsparcie w ramach interwencjonizmu rolnego. Współcześnie ważną rolę państwa pozostaje więc nadal przewyższanie ułomności rynku i strukturalnych słabości rolnictwa, a także w kontekście nowych uwarunkowań rozwojowych - pokonywanie trudności wynikających z globalizacji i zmian klimatycznych.

Oprócz presji wynikającej z konkurencyjności międzynarodowej rolnictwo uczestniczy także w konkurencji wewnętrznej - między innymi o grunty, czy o odzyskanie wytworzonej wartości. Nasila ona proces społeczno-ekonomicznego zróżnicowania w obrębie gospodarstw rolnych wykazujących różną zdolność konkurencyjną na rynku, jak również między regionami i obszarami produkcyjnymi.

Biorąc pod uwagę specyfikę sektora rolnego, złożoność uwarunkowań jego rozwoju, a także silne jego wewnętrzne zróżnicowanie, należy podkreślić, że analizowanie sytuacji

.....

produkcyjno-ekonomicznej rolnictwa oraz jego konkurencyjności wymaga badań w różnych przekrojach, również w terytorialnym. Uwzględnienie aspektu regionalnego w przypadku oceny polskiego rolnictwa jest szczególnie zasadne ze względu na szereg uwarunkowań kształtujących odmienną postać poszczególnych regionów w Polsce. Wśród czynników regionalnego zróżnicowania polskiego rolnictwa wskazuje się bowiem zarówno uwarunkowania o charakterze historycznym, przyrodniczym, jak również społeczno-kulturowym, politycznym i ekonomicznym. Różnorodność czynników oddziałujących na tempo i kierunek zmian zachodzących w rolnictwie skutkuje trudnością w niwelowaniu regionalnych dysproporcji w poziomie rozwoju tego sektora. Wskazuje to jednocześnie na wagę badań naukowych z zakresu regionalnego zróżnicowania rolnictwa oraz determinant jego konkurencyjności. Potrzeba taka wyrasta również w kontekście wyznaczania kierunków rozwoju poszczególnych regionów.

Szczególne znaczenie zarówno dla unijnych, krajowych, jak i regionalnych polityk ma rozpoznanie stanu rozwoju rolnictwa oraz poziomu jego konkurencyjności w Polsce Wschodniej, obejmującej zgodnie z ustaleniami Ministerstwa Rozwoju Regionalnego województwa: (1) warmińsko-mazurskie, (2) podlaskie, (3) lubelskie, (4) świętokrzyskie i (5) podkarpackie. Poza peryferyjnym położeniem, regiony te łączy niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego i relatywnie duże znaczenie rolnictwa w strukturze społecznej i gospodarczej. Procesy zachodzące w rolnictwie tych województw mają w związku z tym większy wpływ na ich ogólną sytuację ekonomiczną niż w innych regionach kraju i odgrywają istotną rolę w wyrównywaniu dysproporcji regionalnych w poziomie rozwoju. Specyfika sytuacji społeczno-gospodarczej Polski Wschodniej sprawia, że makroregion ten jest obszarem szczególnego zainteresowania polityki regionalnej, wymagającym podejmowania dodatkowych działań, które umożliwią nadrobienie zapóźnień i zdynamizowanie rozwoju. Wyzwania rozwojowe stojące przed województwami Polski Wschodniej w sytuacji zmieniających się uwarunkowań krajowych, europejskich i globalnych sprawiły, że niezbędna jest koncentracja na skutecznym wykorzystaniu wewnętrznych potencjałów makroregionu i przełamania barier utrudniających procesy rozwojowe. Wśród potencjałów tych znajduje się również rolnictwo, stąd poprawa poziomu jego konkurencyjności jest istotnym czynnikiem rozwoju makroregionu Polski Wschodniej.

Konkurencyjność nie została jednoznacznie zdefiniowana, mimo że jest ona przedmiotem zainteresowania ekonomii od połowy XVIII wieku. Wynika to z wielopłaszczyznowości omawianego zjawiska, a także z faktu, że pojęcie to wywodzi się z co najmniej trzech nurtów

teorii ekonomii, tj. handlu międzynarodowego, wzrostu gospodarczego oraz mikroekonomii. W pierwszym ujęciu, konkurencyjność rozpatrywana jest jako źródło osiągania korzyści z handlu przez poszczególne narody. Teoria wzrostu gospodarczego odwołuje się do konkurencyjności przez pryzmat zasobów czynników produkcji, efektywności ich wykorzystania, tempa i kierunku zmian strukturalnych oraz efektywności gospodarowania. O konkurencyjności mikroekonomicznej decyduje z kolei jakość posiadanych przez przedsiębiorstwo zasobów oraz umiejętności zarządzających, dotyczące wykorzystania tych zasobów dla poprawy konkurencyjności podmiotu. Konkurencyjność dotyczy zarówno indywidualnych zachowań, działalności przedsiębiorstwa, sektora, regionu, aż po skalę państwową i ponadnarodową, jest ponadto procesem, a więc zmienia się w czasie. Różnorodność czynników determinujących konkurencyjność sprawia zatem, że nie ma również jednomyślności co do sposobu oceny tego zjawiska. W badaniach można zaobserwować różnorodne podejścia do oceny konkurencyjności, często jednak oceny te skupiają się tylko na wybranym aspekcie tego zjawiska. Dotyczą one na przykład handlu międzynarodowego, konkurencyjności w ujęciu kosztowym, efektywnościowym, czy też jakościowym.

Konkurencyjność jest zagadnieniem o skomplikowanym charakterze, a jego złożoność uwidacznia się jeszcze mocniej wobec współczesnych wyzwań związanych z procesami globalizacji światowej gospodarki. Niejednoznaczność definiowania oraz pomiaru konkurencyjności dotyczy także konkurencyjności rolnictwa, której analiza wpisuje się w badania prowadzone na poziomie sektorowym (tzw. poziom mezo). Pojęcie „konkurencyjności” w odniesieniu do rolnictwa zaczęło pojawiać się w publikacjach naukowych w latach 80. ubiegłego wieku, kiedy dotyczyło przede wszystkim wielkości gospodarstw rolnych oraz korzyści skali ich działalności. W późniejszym okresie z konkurencyjnością rolnictwa zaczęto wiązać systemy produkcyjne, a zwłaszcza zależności pomiędzy tymi systemami a wielkością gospodarstw, ich efektywnością oraz produktywnością. Liczba determinant konkurencyjności w rolnictwie była systematycznie poszerzana, zaliczano do nich zarówno czynniki o charakterze organizacyjnym, psychologicznym, jak i socjologicznym. Problematyka konkurencyjności rolnictwa była coraz częściej przedmiotem badań. Należy jednak podkreślić, że prace dotyczące konkurencyjności rolnictwa odnoszą się głównie do konkurencyjności międzynarodowej, do rynków wybranych produktów, lub też do konkurencyjności wybranych grup gospodarstw rolnych. Niewiele opracowań podejmuje natomiast problematykę konkurencyjności rolnictwa w ujęciu regionalnym, brakuje też badań dotyczących oceny tego zjawiska w sposób kompleksowy, z wykorzystaniem wielu cech diagnostycznych. Wynika to z jednej strony ze złożoności i niejednoznacznego charakteru

zjawiska konkurencyjności, z drugiej zaś ze zróżnicowania wewnętrznego rolnictwa w regionach oraz złożoności i turbulencji jego otoczenia. Warto zwrócić uwagę, że poziom konkurencyjności przedsiębiorstw, sektorów i gospodarek narodowych zależy od wzajemnych powiązań pomiędzy wszystkimi płaszczyznami systemu gospodarczego opisującymi konkurencyjność na wszystkich jej poziomach. Konkurencyjność sektora rolnego kształtuje się zatem pod wpływem siły konkurencyjnej poszczególnych gospodarstw rolnych, z wykorzystaniem efektu synergii, ale jest także efektem konkurencyjności kraju, czy regionu.

W świetle przedstawionych rozważań można dostrzec istnienie luki teoriopoznawczej i metodycznej w badaniach nad konkurencyjnością rolnictwa, zwłaszcza w ujęciu regionalnym. Wskazuje to zatem na potrzebę prowadzenia badań w tym zakresie, zarówno w celu poszukiwania metod pomiaru potencjału konkurencyjnego i wyników konkurowania, jak również w celu formułowania rekomendacji dla polityki rolnej oraz regionalnej. Stanowiło to podstawową przesłankę do podjęcia problematyki konkurencyjności tego sektora w odniesieniu do pięciu województw Polski Wschodniej.

2) Cel pracy i hipotezy badawcze

Głównym celem pracy była ocena konkurencyjności rolnictwa pięciu województw współtworzących makroregion Polski Wschodniej, tj. lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego, a także zidentyfikowanie najważniejszych jej determinant. Wybór zakresu podmiotowego badań wynikał ze szczególnego zainteresowania tym obszarem przez politykę regionalną z uwagi na niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, a także z istotnej roli rolnictwa w rozwoju poszczególnych województw Polski Wschodniej.

Realizacji celu głównego posłużyły cele szczegółowe, które sformułowano w postaci następujących pytań o charakterze metodycznym oraz poznawczym:

- 1) W jaki sposób można zdefiniować i mierzyć konkurencyjność regionalną rolnictwa?
- 2) Jaką rolę odgrywa rolnictwo w gospodarce województw Polski Wschodniej?
- 3) Jaki jest stan konkurencyjności rolnictwa w województwach Polski Wschodniej?
- 4) Jakie czynniki determinują możliwości poprawy poziomu konkurencyjności rolnictwa na obszarach peryferyjnych na przykładzie województw Polski Wschodniej?
- 5) Jaki jest poziom konkurencyjności gospodarstw rolnych, będących podstawowymi podmiotami sektora rolnego w badanych województwach?

Osiągnięcie zakładanych w pracy celów było możliwe dzięki krytycznemu przeglądowi literatury oraz realizacji badań empirycznych. Przeprowadzone badania zakładały weryfikację następujących hipotez:

- Hipoteza 1: Konkurencyjność rolnictwa jest zjawiskiem złożonym i wieloaspektowym, kształtowanym przez szereg czynników, czego konsekwencją jest brak jednomyślności co do jej definiowania i pomiaru.
- Hipoteza 2: Rolnictwo odgrywa istotną rolę w gospodarce województw Polski Wschodniej.
- Hipoteza 3: Województwa Polski Wschodniej dysponują zróżnicowanym potencjałem endogenicznym rolnictwa, wyznaczającym możliwości kształtowania pozycji konkurencyjnej tego sektora.
- Hipoteza 4: Poziom konkurencyjności w zakresie posiadanego potencjału produkcyjnego rolnictwa jest inny niż poziom konkurencyjności w zakresie osiągniętych wyników.
- Hipoteza 5: Poziom konkurencyjności rolnictwa jest zjawiskiem współzależnym z poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.
- Hipoteza 6: Poziom konkurencyjności gospodarstw rolnych w województwach Polski Wschodniej jest niższy niż przeciętny poziom konkurencyjności gospodarstw rolnych w kraju.
- Hipoteza 7: Wśród determinant konkurencyjności gospodarstw rolnych istotną rolę odgrywa kapitał ludzki.

3) Opis badań wykonanych w monografii

Metodyka badań

Ocenę konkurencyjności rolnictwa pięciu województw Polski Wschodniej przeprowadziłam dla okresu lat 2010-2012. Przyjęty w monografii kontekst metodyczny badań zakładał wykorzystanie zarówno bogatej literatury przedmiotu, jak również danych liczbowych związanych z oceną regionalnej konkurencyjności rolnictwa. Podstawowe źródła informacji, które wykorzystano do badań pochodzą z opracowań Głównego Urzędu Statystycznego, a także z Banku Danych Lokalnych. Konkurencyjność gospodarstw rolnych oceniono natomiast na podstawie danych liczbowych monitoringu FADN z lat 2010-2012, prowadzonego przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie. W pracy wykorzystano także szereg krajowych i unijnych dokumentów strategicznych dotyczących rolnictwa, a także dokumenty

strategiczne badanych województw Polski Wschodniej – strategie rozwoju województw oraz regionalne strategie innowacji.

W osiągnięciu celu badawczego pomocne było usystematyzowanie wiedzy z zakresu konkurencyjności regionalnej rolnictwa, co pozwoliło na zrozumienie uwarunkowań złożoności tego zjawiska. Ważnym etapem postępowania badawczego było zatem zdefiniowanie pojęcia konkurencyjności rolnictwa w ujęciu regionalnym oraz konkurencyjności gospodarstw rolnych. Kolejnym istotnym etapem badań było przyjęcie odpowiednich kryteriów oceny badanego zjawiska, tak aby oddawały one jego istotę i pozwalały na kompleksową jego ocenę. Zrealizowanie przyjętego celu badawczego nie było więc możliwe za pomocą jednego uniwersalnego scenariusza, stąd też do oceny poziomu konkurencyjności wykorzystano szereg mierników – produktywność całkowitą i częściową, a także mierniki syntetyczne formułowane na podstawie wielu wskaźników cząstkowych, charakteryzujących badane zjawisko. Badania realizowane były na dwóch płaszczyznach – na poziomie sektora rolnego w poszczególnych województwach oraz z perspektywy gospodarstw rolnych, będących podstawowymi podmiotami tego sektora.

W celu kompleksowego ujęcia przedmiotu badań w pracy wykorzystano szeroki wachlarz metod przetwarzania, prezentacji oraz interpretacji zgromadzonych danych, tj. metodę opisową, porównawczą, a także narzędzia statystyczne i ekonometryczne. Ocenę konkurencyjności sektora rolnego przeprowadzono z zastosowaniem następujących metod:

- Wielowymiarowa analiza statystyczna - metoda bezwzorcowa. Jej wykorzystanie umożliwiło zastąpienie opisu badanych obiektów za pomocą wielu cech, opisem przy użyciu jednej wielkości zagregowanej. Pozwoliło to na ocenę konkurencyjności rolnictwa za pomocą pojedynczej wartości, na uszeregowanie obiektów (województw), a także na ukazanie skali zróżnicowania pomiędzy nimi. Ocenę przeprowadzono odrębnie dla posiadanego potencjału konkurencyjności rolnictwa (konkurencyjność czynnikowa) oraz dla osiągniętych efektów (konkurencyjność wynikowa).
- Model analizy czynnikowej wyrażony w postaci zaadoptowanej piramidy konkurencyjności regionalnej, za pomocą której dokonano kompleksowej oceny konkurencyjności rolnictwa województw Polski Wschodniej na tle pozostałych województw. Model ten oparłam na dwóch grupach czynników – (1) źródła konkurencyjności, obejmujące: zasoby ludzkie, warunki gospodarowania, metody produkcji i nakłady kapitałowe oraz na (2) grupie czynników dotyczących bezpośrednich efektów konkurencyjności.

-
- Wielowymiarowa metoda nieparametryczna - indeks Malmquista, za pomocą którego oceniono zmiany konkurencyjności rolnictwa przez pryzmat produktywności całkowitej rolnictwa w województwach Polski Wschodniej. Pozwoliło to na zidentyfikowanie dwóch źródeł wzrostu produktywności - zmian w efektywności technicznej i w technologii produkcji.
 - Metoda kanoniczna, będąca wielozmienną techniką statystyczną umożliwiającą wykrycie struktury zależności pomiędzy zbiorem zmiennych wyjaśnianych a zbiorem zmiennych wyjaśniających. Posłużyła ona do analizy związków przyczynowo-skutkowych pomiędzy poziomem konkurencyjności rolnictwa oraz poziomem rozwoju regionalnego.
 - Analiza regresji – wykorzystano ją w celu poszukiwania czynników, które determinowały zmiany produktywności całkowitej rolnictwa.
 - Analiza korelacji - posłużyła do zbadania zależności pomiędzy poziomem rozwoju regionu oraz poziomem konkurencyjności wynikowej rolnictwa.

Do oceny konkurencyjności gospodarstw rolnych zastosowano natomiast trójczynnikową funkcję produkcji typu Cobb-Douglasa (C-D), która stanowi podstawę teoretyczną objaśniania większości prawidłowości efektywnościowych w ekonomice rolnictwa. Posłużyła ona do analizy elastyczności procesu produkcyjnego oraz do oceny produktywności czynników produkcji (ziemi, pracy, kapitału).

Do prezentacji wyników badań wykorzystano zestawienia tabelaryczne i prezentacje graficzne w formie schematów i wykresów. Umożliwiły one wizualizację wyników badań i objaśniały wieloaspektowość problematyki konkurencyjności regionalnej rolnictwa.

Wyniki badań

Realizacja celu badań oraz weryfikacja przyjętych hipotez badawczych umożliwiły ocenę konkurencyjności rolnictwa badanych województw z uwzględnieniem różnych aspektów badanego zjawiska, a także pozwoliły na wyznaczenie pozycji konkurencyjnej poszczególnych regionów, zarówno w zakresie posiadanego potencjału konkurencyjności rolnictwa, jak również pod względem osiągniętych wyników konkurencyjności. Przeprowadzenie postępowania badawczego umożliwiło ponadto wskazanie czynników, w oparciu o które należy wzmacniać pozycję konkurencyjną rolnictwa Polski Wschodniej względem pozostałych regionów.

Przeprowadzone badania potwierdziły pierwszą z przyjętych hipotez badawczych, zgodnie z którą nie ma jednorodności co do definiowania konkurencyjności rolnictwa. Jest

to wynikiem jej wieloaspektowości i złożoności, a także faktu, że wywodzi się ona z wielu teorii ekonomii. Przegląd badań dotyczących konkurencyjności rolnictwa potwierdził również mnogość i różnorodność determinant tego zjawiska, a także uwypuklił potrzebę ich systematyzacji. Systematyzacja i próba poszerzenia teorii regionalnej konkurencyjności rolnictwa stawi zatem wartość dodaną przeprowadzonych badań, zwłaszcza w zakresie podstawowych kategorii pojęciowych, determinant i metod pomiaru.

Uzyskane wyniki wskazują, że zgodnie z oczekiwaniami rolnictwo odgrywa istotną rolę dla gospodarki województw Polski Wschodniej (Hipoteza 2). We wszystkich województwach nastąpiło jednak zmniejszenie wpływu rolnictwa na wartość dodaną brutto, co świadczy o przekształceniach strukturalnych gospodarki dokonujących się na skutek postępu technicznego. Postęp techniczny umożliwia bowiem zwiększenie udziału produkcji w sektorach wzrostowych kosztem rolnictwa. Wykazano ponadto, że w czterech województwach Polski Wschodniej (lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie) poziom specjalizacji w zakresie rolnictwa należy do najwyższych wśród 16 województw.

Istotną rolę w badaniach, obok oceny zmian produktywności rolnictwa, odgrywało zidentyfikowanie najważniejszych determinant jej wzrostu. Zagadnienie to rzadko jest przedmiotem badań, brakuje także badań dotyczących zależności pomiędzy wzrostem produktywności a kapitałem ludzkim. Przeprowadzone analizy stanowią zatem istotny przyczynek do badań w tym zakresie. Badania wykazały, że przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego i doświadczenie rolników miały pozytywny wpływ na wzrost produktywności całkowitej rolnictwa. Potwierdziło to częściowo hipotezę badawczą o wpływie kapitału ludzkiego na wzrost poziomu konkurencyjności rolnictwa. Z badań wynika również, że na wzrost produktywności całkowitej w województwie lubelskim oraz podlaskim miały wpływ zarówno postęp technologiczny, jak i wzrost efektywności technicznej. W przypadku województwa świętokrzyskiego czynnikiem wzrostu TFP były zmiany efektywności technicznej, podczas, gdy warmińsko-mazurskiego – zmiany technologiczne. Województwo podkarpackie pomimo spadku produktywności całkowitej charakteryzowało się największym wśród 16 województw wzrostem efektywności technicznej

Wyniki badań pozwoliły na pozytywną weryfikację hipotezy o zróżnicowaniu potencjału konkurencyjnego województw Polski Wschodniej, a tym samym o różnych możliwościach kształtowania pozycji konkurencyjnej w zakresie rolnictwa (Hipoteza 3). Spośród województw Polski Wschodniej najwyższym poziomem konkurencyjności czynnikowej na tle 16 województw w kraju wyróżniało się województwo warmińsko-

mazurskie (3 lokata), co jest efektem korzystnej struktury agrarnej, wysokiego poziomu technicznego uzbrojenia pracy oraz specjalizacji.

Skonstruowanie syntetycznego miernika odrębnie dla konkurencyjności czynnikowej i wynikowej umożliwiło pozytywną weryfikację czwartej hipotezy badawczej poprzez wskazanie rozbieżności pomiędzy posiadanym potencjałem a efektami, jakie osiągnano przy jego wykorzystaniu. Porównanie obu mierników wykazało, że najbardziej rozbieżnym poziomem obu rodzajów konkurencyjności rolnictwa zdiagnozowanym na podstawie rankingu województw charakteryzowały się województwa podlaskie i lubelskie. Stanowi to przesłankę do podejmowania działań sprzyjających poprawie efektywności wykorzystania zasobów produkcyjnych.

Potwierdzona została hipoteza o istnieniu współzależności pomiędzy poziomem konkurencyjności rolnictwa oraz poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego regionu (Hipoteza 5). Wykorzystanie metody kanonicznej pozwoliło na poznanie struktury zależności pomiędzy zbiorem zmiennych charakteryzujących konkurencyjność rolnictwa oraz cech opisujących poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. Wagi kanoniczne poszczególnych zmiennych oraz ładunki czynnikowe wykazały istnienie współzależności pomiędzy wartością inwestycji w rolnictwie oraz produktywnością ziemi a wzrostem poziomu rozwoju regionu. Z badań wynika także, że wzrost wartości PKB *per capita* oraz wartości przeciętnych wynagrodzeń brutto w regionie przyczyniał się do wzrostu konkurencyjności rolnictwa. Potwierdza to zasadność podejmowania działań na rzecz niwelowania dysproporcji regionalnych w poziomie rozwoju w Polsce, a także traktowania rolnictwa jako kluczowego obszaru oddziaływania gospodarczego i społecznego w ramach biogospodarki - dynamicznie rozwijającego się sektora współczesnej gospodarki. Powinno to mieć swoje przełożenie na decyzje strategiczne w zakresie rozwoju regionalnego, w których należałoby uwzględniać specyfikę poszczególnych regionów, w tym rodzaj ekosystemów, do których dostosowuje się rolnictwo.

Kolejnym etapem badań była ocena poziomu konkurencyjności rolnictwa na podstawie modelu piramidy konkurencyjności regionalnej. Potwierdziła ona regionalne zróżnicowanie rolnictwa zarówno pod względem konkurencyjności opartej na źródłach, jak również na efektach. Wyniki badań wskazują na niekorzystną pozycję konkurencyjną czterech województw Polski Wschodniej – podlaskie zajęło 10 lokatę, lubelskie 13, świętokrzyskie uplasowało się na 14 pozycji, natomiast podkarpackie na 16. Regionem o najwyższym poziomie konkurencyjności rolnictwa spośród województw Polski Wschodniej jest warmińsko-mazurskie. Jest to konsekwencją relatywnie wysokiego poziomu źródeł

konkurencyjności (indeks określający ten wymiar badanego zjawiska należał do najwyższych w kraju), efekty konkurencyjności wpływały natomiast niekorzystnie na wartość indeksu syntetycznego. Wyniki badań pozwoliły także na potwierdzenie dużej roli kapitału ludzkiego w kształtowaniu konkurencyjności rolnictwa oraz podkreśliły znaczenie działań prowadzących do poprawy kwalifikacji rolniczych producentów rolnych.

Ocenę konkurencyjności rolnictwa w województwach Polski Wschodniej przeprowadzono także z perspektywy towarowych gospodarstw rolnych objętych systemem FADN. Pozwoliło to uchwycić różnice zarówno w elastyczności procesu produkcyjnego, jak również w efektywności wykorzystania czynników produkcji. Analiza konkurencyjności gospodarstw rolnych pięciu badanych regionów na podstawie wskaźników produktywności oraz w relacji do średniej krajowej wykazała, że pozycja konkurencyjna województw Polski Wschodniej jest niekorzystna. Dotyczy to przede wszystkim efektywności wykorzystania czynnika pracy, a w mniejszym stopniu ziemi i kapitału (Hipoteza 6). Ocenę sytuacji konkurencyjnej rolnictwa badanych regionów należałoby wykorzystać do skoncentrowania wysiłków na kluczowych czynnikach sukcesu i tworzenia podstaw przewagi konkurencyjnej w przyszłości. Ścieżki rozwojowe rolnictwa w wysoko rozwiniętych krajach Unii Europejskiej wskazują, że podstawowym czynnikiem sprawczym jego rozwoju była i nadal jest maksymalizacja produktywności nakładów czynników produkcji. Stąd źródeł poprawy konkurencyjności rolnictwa w regionach o niskim poziomie jego efektywności należałoby poszukiwać w poprawie produktywności czynników produkcji, mając jednak na względzie koszt tych czynników. Badania wykazały, że największe dysproporcje pomiędzy Polską Wschodnią a średnimi wynikami dla kraju dotyczyły czynnika pracy - produktywność przeciętna pracy w żadnym z województw Polski Wschodniej nie osiągała średniego jej poziomu w skali krajowej.

W toku przeprowadzonych badań potwierdzona została hipoteza badawcza o roli kapitału ludzkiego we wzroście konkurencyjności gospodarstw rolnych (Hipoteza 7). Badania towarowych gospodarstw rolnych funkcjonujących w województwach Polski Wschodniej wykazały, że o efektywności gospodarowania czynnikiem pracy decydowały nie tylko zasoby czynników produkcji i relacje pomiędzy nimi, ale także wykształcenie kierowników gospodarstw rolnych. Wyższą produktywność pracy osiągnano bowiem w tych gospodarstwach rolnych, gdzie kierownik posiadał wykształcenie rolnicze. Wskazuje to na istotną szansę poprawy konkurencyjności gospodarstw rolnych dzięki podnoszeniu kwalifikacji producentów rolnych w badanych regionach.

Zidentyfikowanie czynników, które wywierają decydujący wpływ na wyniki konkurencyjności (pozycję konkurencyjną) jest problemem badawczym o dużym znaczeniu praktycznym, pozwala bowiem nadać priorytet tym działaniom, które będą najskuteczniej prowadzić do poprawy konkurencyjności. Z badań wynika, że do działań takich należy zwłaszcza wzrost potencjału produkcyjnego gospodarstw rolnych poprzez poprawę struktury obszarowej, a także poprawa jakości kapitału ludzkiego poprzez podnoszenie kwalifikacji rolniczych oraz nabywanie doświadczenia zawodowego. Znaczenie umiejętności i kompetencji rolników w osiąganiu przez nich przewag konkurencyjnych wynika z ich wpływu na wykorzystywane w gospodarstwach rolnych technologie zaopatrzenia, produkcji i dystrybucji. Konieczność taka pojawia się także w perspektywie rozwoju badanych regionów z uwzględnieniem inteligentnych specjalizacji regionalnych, wśród których rolnictwo odgrywa ważną rolę. Podnoszenie poziomu kształcenia w kierunkach wyznaczonych przez te specjalizacje i współpraca w tym zakresie pomiędzy ośrodkami naukowo-badawczymi i praktyką mogą zatem stanowić istotną determinantę rozwoju. Istnienie współzależności pomiędzy wybranymi cechami charakteryzującymi konkurencyjność rolnictwa oraz poziomem rozwoju regionu, uzasadnia intensyfikowanie działań podejmowanych w ramach polityki spójności w celu zniwelowania różnic w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego pomiędzy polskimi regionami, zwłaszcza pomiędzy peryferyjnymi województwami makroregionu Polski Wschodniej oraz regionami o wyższym poziomie rozwoju.

4) Wkład pracy w rozwój nauk rolniczych

Podstawowym problemem do rozwiązania, stanowiącym główny cel pracy była ocena konkurencyjności rolnictwa pięciu województw współtworzących makroregion Polski Wschodniej oraz wskazanie głównych determinant wzrostu poziomu konkurencyjności tego sektora. Cel ten osiągnięto dzięki analizie badanego zjawiska na różnych poziomach agregacji – na poziomie sektora rolnego oraz na poziomie gospodarstw rolnych, będących podstawowymi podmiotami tego sektora. Tak szerokie ujęcie problemu konkurencyjności rolnictwa w Polsce w przekroju regionalnym nie było dotychczas przedmiotem badań, a zatem przeprowadzone analizy i otrzymane wyniki stanowią próbę wypełnienia tej luki.

Monografia *Konkurencyjność rolnictwa Polski Wschodniej* wnosi nowe elementy wiedzy do nauk rolniczych:

- systematyzuje aspekty teoretyczne konkurencyjności rolnictwa, zwłaszcza w ujęciu mezoekonomicznym, dzięki czemu poszerza zakres wiedzy z zakresu konkurencyjności rolnictwa,

-
- wprowadza autorski zestaw wskaźników charakteryzujących konkurencyjność rolnictwa w ujęciu czynnikowym i wynikowym,
 - stanowi autorskie, kompleksowe podejście do oceny konkurencyjności rolnictwa, przejawiające się oceną zarówno z punktu widzenia sektora rolnego, jak również podstawowych jego podmiotów – gospodarstw rolnych, a także w uwzględnieniu w badaniach szerokiego wachlarza determinant konkurencyjności,
 - zidentyfikowanie czynników wywierających decydujący wpływ na wyniki konkurencyjności (pozycję konkurencyjną), co ma duże znaczenie praktyczne, pozwala bowiem nadać priorytet tym działaniom, które będą najskuteczniej prowadzić do poprawy konkurencyjności,
 - wykazanie zależności pomiędzy konkurencyjnością rolnictwa i poziomem rozwoju regionu, co ma szczególne znaczenie w wyznaczaniu kierunków rozwoju regionów peryferyjnych, wymagających wsparcia w celu wyrównywania dysproporcji rozwojowych,
 - ocena wpływu kapitału ludzkiego na poziom konkurencyjności gospodarstw rolnych i rolnictwa, co ma znaczenie praktyczne w zakresie poszukiwania źródeł poprawy pozycji konkurencyjnej,
 - interdyscyplinarne podejście do problematyki konkurencyjności rolnictwa uwzględniające w badaniach zarówno aspekty o charakterze technicznym, jak również ekonomicznym, pozwoliło na kompleksową ocenę pozycji konkurencyjnej rolnictwa badanych regionów,
 - poza walorami poznawczymi i naukowymi, wyniki badań mogą stanowić podstawę do formułowania rekomendacji dla polityki rolnej i regionalnej, a także dla jednostek samorządu terytorialnego, w zakresie działań przyczyniających się do wzrostu konkurencyjności sektora rolnego badanych województw.

5. OMÓWIENIE POZOSTAŁYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH

5.1. Zestawienie dorobku publikacyjnego

Moja dotychczasowa praca naukowo-badawcza została udokumentowana 93 opracowaniami naukowymi (łącznie z monografią wskazaną w punkcie 4.1) oraz jedną pracą popularnonaukową, spośród nich 73 powstało po uzyskaniu stopnia doktora. Mój dorobek

naukowy po uzyskaniu stopnia doktora obejmuje 30 publikacji prac samodzielnych oraz 43 prace współautorskie - w przypadku 23 prac jestem pierwszym autorem. Łączna suma punktów moich publikacji, obliczona według stosowanego przez MNiSW systemu oceny parametrycznej wyniosła 752 punktów, z czego 682 po uzyskaniu stopnia doktora. Punktację podano według listy czasopism opublikowanej przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie wykazu czasopism naukowych zgodnie z datą wydania publikacji. Szczegółowy wykaz opublikowanych prac naukowych zawiera załącznik 4, w tabeli 1 zaprezentowano natomiast ich syntetyczne zestawienie.

Tabela 1. Syntetyczne zestawienie dorobku naukowego przedstawionego do oceny.

L.p.	Wyszczególnienie	Liczba publikacji			Liczba punktów		
		przed uzyskaniem stopnia doktora	po uzyskaniu stopnia doktora	łącznie	przed uzyskaniem stopnia doktora	po uzyskaniu stopnia doktora	łącznie
1.	Prace opublikowane w czasopismach JCR	-	7	7	-	120	120
2.	Prace w pozostałych czasopismach recenzowanych	5	45	50	22	376	398
3.	Artykuły z konferencji i czasopism indeksowanych w bazie Web of Science	-	3	3	-	45	45
4.	Monografie i rozprawy naukowe*	-	4	4	-	95	95
5.	Rozdziały w monografii w języku obcym	-	1	1	-	5	5
6.	Rozdziały w monografii w języku polskim	15	11	26	45	36	81
7.	Prace w wydawnictwach pokonferencyjnych	1	1	2	3	5	8
8.	Publikacje popularnonaukowe	-	1	1	-	-	-
9.	OGÓLEM	21	73	94	70	682	752

* w tym monografia wskazana w punkcie 4.1

Mając na celu podniesienie jakości opracowań naukowych, a także interdyscyplinarne podejście do badanych problemów, aktywnie podejmowałam współpracę z innymi badaczami z jednostki macierzystej i innych ośrodków naukowych (m.in. UMCS w Lublinie, SGGW w Warszawie), czego rezultatem są liczne prace naukowe opublikowane we współautorstwie. W tabeli 2 zaprezentowałam syntetyczny wykaz publikacji według czasopism, w których były opublikowane, a także zestawienie liczby monografii i rozdziałów w monografii.

Tabela 2. Zestawienie dorobku naukowego (po uzyskaniu stopnia doktora) z uwzględnieniem oceny punktowej czasopism według MNiSW oraz wskaźnika Impact Factor.

L.p.	Nazwa czasopisma	Liczba dokonań	Impact Factor	Punkty wg MNiSW ^a	Liczba prac	Suma punktów
Czasopisma z IF						
1	Polish Journal of Environmental Studies	1	0,793	15	1	15
2	German Journal of Agricultural Economics	1	0,592	15	1	15
3	Agricultural Economics (Zemědělská ekonomika)	2	0,482 (2015) 0,789 (2016)	15	2	30
4	Cahiers Agricultures	1	0,318	20	1	20
5	Plant, Soil and Environment	1	1,225	25	1	25
6	Problemy Ekorozwoju	1	0,661	15	1	15
Czasopisma i materiały konferencyjne indeksowane w bazie Web of Science Core Collection						
7	Studies in Agricultural Economics	1	-	15	1	15
8	Proceedings of the 7th International Scientific Conference "RURAL DEVELOPMENT 2015: Towards the Transfer of Knowledge, Innovations and Social Progress"	2	-	15	2	30
Pozostałe czasopisma recenzowane						
9	Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia	4	-	15 4	3 1	45 4
10	Journal of Agribusiness and Rural Development	2	-	13	2	26
11	Roczniki Naukowe SERiA	9	-	10 8 4	2 5 2	20 40 8
12	Zagadnienia Doradztwa Rolniczego	5	-	10 2	2 3	20 6
13	Zeszyty Naukowe SGGW – Problemy Rolnictwa Światowego	4	-	13 8 7	2 1 1	26 8 7
14	Polish Journal of Agronomy	1	-	10	1	10
15	Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis – Oeconomica	2	-	9 8	1 1	9 8
16	Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu	4	-	10 7	1 3	10 21
17	Economic and Regional Studies	2	-	8	2	16
18	Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich	2	-	8	2	16
19	Bulgarian Journal of Agricultural Science	1	-	10	1	10
20	Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie - Ekonomia i	3	-	8 7	2 1	16 7

L.p.	Nazwa czasopisma	Liczba dokonań	Impact Factor	Punkty wg MNiSW ^a	Liczba prac	Suma punktów
21	Zeszyty Naukowe SGGW - Polityki Europejskie, Finanse i Marketing	1	-	9	1	9
22	Współczesne Zarządzanie	1	-	8	1	8
23	Zeszyty Problemowe Postępu Nauk Rolniczych	1	-	4	1	4
24	Annales UMCS, Sectio H	2	-	11 4	1 1	11 4
25	Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach	1	-	7	1	7
Monografie i rozdziały w monografii						
26	Monografia	4*	-	25 20	3 1	75 20
27	Rozdział w monografii	12	-	3 4 5	8 3 1	24 12 5
Publikacje recenzowane w materiałach z konferencji międzynarodowych						
28	Proceedings of the Management, Knowledge and Learning. International Conference 2014; 25–27 June 2014, Portorož, Slovenia	1	-	5	1	5
Publikacje popularnonaukowe						
29	Badania i Analizy Rynku Pracy Województwa Lubelskiego	1	-	-	-	-
Dorobek naukowy łącznie						
30	Ogółem	73	4,86	-	73	682

^a liczba punktów według wykazu MNiSW zgodnie z datą wydania

* w tym monografia wskazana w punkcie 4.1

Sumaryczny *Impact Factor* (IF) moich publikacji naukowych według listy *Journal Citation Reports* (JCR) wynosi **4,86**. W ujęciu wskaźnikowym mój dorobek naukowo-badawczy przedstawia się następująco:

- liczba publikacji naukowych w bazie Web of Science = 9
- liczba cytowań publikacji naukowych według bazy Web of Science = 14
- indeks Hirscha według bazy Web of Science = 2

Według Google Scholar moje prace cytowane były 108 razy a indeks Hirscha wynosi 5.

5.2. Opis merytoryczny dorobku naukowego – kierunki badań

Działalność naukową rozpoczęłam w 2000 roku, podejmując pracę w ówczesnej Katedrze Ekonomiki i Organizacji Agrobiznesu Akademii Rolniczej w Lublinie. W pierwszym okresie pracy zajmowałam się szeroko pojętym rozwojem rolnictwa i obszarów wiejskich. W tym okresie moje zainteresowania wzbudziło głównie zagadnienie dotyczące znaczenia instytucji edukacyjnych w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. Badania z tego zakresu realizowałam w ramach tematów działalności statutowej, a także poprzez uczestnictwo w międzynarodowym projekcie badawczym KBN 6PO6P13321 „*Rola podmiotów gospodarczych, instytucji i społeczności lokalnych w zrównoważonym rozwoju wsi i rolnictwa*”, realizowanym w Katedrze Polityki Agrarnej i Marketingu SGGW w Warszawie przy współpracy Uniwersytetu Cornell w USA w latach 2002-2004. Badania z tego zakresu kontynuowałam będąc głównym wykonawcą projektu badawczego (promotorskiego) 3 P06R 100 25 „*Rola instytucji edukacyjnych w rozwoju obszarów wiejskich*” realizowanego w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Agrobiznesu Akademii Rolniczej w Lublinie w latach 2003-2005. Moje zainteresowania naukowe i prowadzone badania z tego zakresu wiązały się z przygotowywaną w tamtym okresie dysertacją doktorską, którą obroniłam na Wydziale Ekonomiczno-Rolniczym SGGW w Warszawie w 2006 roku.

Po uzyskaniu stopnia doktora moje zainteresowania i praca naukowa koncentrowały się na następujących, wzajemnie uzupełniających się nurtach badawczych:

1. Konkurencyjność rolnictwa i gospodarstw rolnych, z uwzględnieniem aspektów regionalnych i międzynarodowych.
2. Przekształcenia strukturalne w rolnictwie, zmiany efektywności wykorzystania czynników produkcji w tym sektorze oraz ich determinanty.
3. Zróżnicowanie przestrzenne rolnictwa w Polsce oraz w Unii Europejskiej.
4. Uwarunkowania rozwoju rolnictwa i gospodarstw rolnych ze szczególnym uwzględnieniem roli kapitału ludzkiego.
5. Biogospodarka jako koncepcja rozwoju regionów rolniczych.

Ad. 1. Konkurencyjność rolnictwa i gospodarstw rolnych, z uwzględnieniem aspektów regionalnych i międzynarodowych - publikacje wymienione w załączniku 4 do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego: [II_A)_3 oraz II_D)_13,17,18,21,22,26,34,37,38,39,54,57].

Problematyka konkurencyjności rolnictwa i gospodarstw rolnych jest głównym przedmiotem moich zainteresowań naukowych. Wpisuje się w nią również przedstawiona w punkcie 4.1 rozprawa habilitacyjna pod tytułem *Konkurencyjność rolnictwa Polski Wschodniej*. Inspiracją do tak ukierunkowanych badań były badania statutowe - *Konkurencyjność w agrobiznesie*, realizowane w ówczesnej Katedrze Ekonomiki i Organizacji Agrobiznesu (obecnie Katedra Ekonomii i Agrobiznesu) Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie, której jestem pracownikiem od 2000 roku. Badania Katedry koncentrowały się na takich zagadnieniach, jak: potencjał konkurencji obejmujący zasoby materialne i niematerialne, przewagi konkurencyjne, wykorzystanie potencjału konkurencji, instrumenty konkurowania, czy też pozycja konkurencyjna. Włączenie się w badania statutowe Katedry oraz czynny udział w organizowanych konferencjach wzbogaciły moją wiedzę teoretyczną i metodyczną, którą wykorzystałam w późniejszych badaniach naukowych. Poszukiwanie odpowiedzi na problemy badawcze z biegiem lat coraz bardziej koncentrowało się na analizach regionalnych oraz międzynarodowych. Prace naukowe z zakresu konkurencyjności rolnictwa i gospodarstw rolnych uwzględniały wieloaspektowość podejmowanej problematyki i obejmowały takie zagadnienia, jak: ocena potencjału konkurencyjności (II_D)_13,34,38,39,57), wyniki konkurowania rolnictwa oraz gospodarstw rolnych (II_D)_17,18,21), pozycja konkurencyjna polskiego rolnictwa w Unii Europejskiej, w tym w zakresie handlu międzynarodowego (II_A)_3; II_D)_22,37,54), a także konkurencyjność w aspekcie zrównoważonego rozwoju (II_D)_26).

Uwzględnienie w badaniach analiz międzynarodowych podyktowane było akcesją Polski do Unii Europejskiej, co wiązało się ze zmianą uwarunkowań rozwoju rolnictwa i podstawowych jego podmiotów – gospodarstw rolnych. Badania poszerzały wiedzę o polskim rolnictwie, warunkach jego rozwoju oraz o pozycji konkurencyjnej w Unii Europejskiej wyznaczonej przez różne aspekty jego funkcjonowania, m.in. handel produktami rolno-spożywczymi, efektywność wykorzystania czynników produkcji, czy dochodowość gospodarstw rolnych. Badania te stanowiły ponadto impuls do poszukiwania kompleksowych metod oceny konkurencyjności sektora rolnego. Efektem prowadzonych badań były próby opracowania syntetycznych mierników oceniających sytuację polskiego rolnictwa. Za szczególnie cenne opracowania z tego zakresu uznaję artykuły:

- 1) Nowak A., Kamińska A. (2016), *Agricultural competitiveness: The case of European Union countries. Agricultural Economics (Zemědělská ekonomika)*, 62, 507-516 (II_A)_3), w którym zaprezentowano autorski zestaw wskaźników wykorzystanych do

skonstruowania syntetycznego miernika oceniającego konkurencyjność rolnictwa Polski oraz pozostałych krajów Unii Europejskiej.

- 2) Nowak A. (2016), *The competitiveness of agriculture of EU-member countries of Central and Eastern Europe*. Acta Scientiarum Polonorum, Oeconomia, 15 (2), 113–125 (II_D)_18), w którym dokonano oceny gospodarczego znaczenia rolnictwa i jego konkurencyjności w krajach Europy Środkowo-Wschodniej będących członkami Unii Europejskiej w relacji do rolnictwa krajów tzw. „starej Unii” w oparciu o dane EUROSTAT.

Wyniki badań dotyczących oceny pozycji konkurencyjnej rolnictwa krajów członkowskich Unii Europejskiej w aspekcie handlu międzynarodowego również znalazły swój wyraz w publikacjach naukowych (II_D)_22,37). Międzynarodowy aspekt w badaniach konkurencyjności na poziomie gospodarstw rolnych odnaleźć można z kolei w pracy (II_D)_21), w której wykorzystano dane pochodzące z Sieci danych rachunkowych gospodarstw rolnych Unii Europejskiej (FADN), będącej jednym z kluczowych instrumentów wspierających prowadzenie badań naukowych i innowacji w rolnictwie. Przedmiotem badań była również konkurencyjność gospodarstw rolnych w Polsce, interesujące wyniki badań pozyskano dzięki wykorzystaniu danych źródłowych bazy FADN. Zostały one zaprezentowane m.in. w pracy (II_D)_17), a także w monografii wskazanej w punkcie 4.1.

Równolegle do analiz międzynarodowych prowadziłam badania z zakresu regionalnego zróżnicowania konkurencyjności rolnictwa w Polsce, co wkomponowywało się w założenia polityki spójności, zmierzającej do zmniejszenia różnic w poziomie rozwoju regionów oraz likwidacji zacofania najmniej uprzywilejowanych regionów. Stanowiło to jednocześnie przesłankę zainteresowania się problematyką poziomu rozwoju rolnictwa w peryferyjnych regionach w Polsce oraz do poszukiwania kierunków rozwoju tego sektora w tych regionach. Do regionów takich w Polsce zaliczono pięć województw współtworzących makroregion Polski Wschodniej. Wyniki badań w tym zakresie prezentowane były w następujących opracowaniach naukowych według załącznika 4: (II_D)_26,39].

Ad. 2. Przekształcenia strukturalne w rolnictwie, zmiany efektywności wykorzystania czynników produkcji gospodarstw i sektora rolnego oraz ich determinanty – publikacje wymienione w załączniku 4 do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego: (II_A)_2,6; (II_D)_11,12,13,18,19,24,27,28,29,30, 31,33,34,35,36,38,39,40,42,44,45,46,47,48,50,51,53,55,60,61,62,63].

W ramach drugiego obszaru badawczego moje zainteresowania skupiały się na jednym z najważniejszych problemów określających możliwości rozwoju rolnictwa – na efektywności wykorzystania czynników produkcji. Inspiracją do skoncentrowania się na tym nurcie badawczym były przekształcenia jakie dokonywały się w polskim rolnictwie na skutek akcesji do Unii Europejskiej oraz procesów globalizacji. Modernizacja rolnictwa przyczyniła się do poprawy relacji zasobów i nakładów czynników produkcji w stosunku do jej efektów ekonomicznych. Uzasadnieniem prowadzenia badań w tym zakresie jest również to, że produktywność, zwłaszcza pracy jest istotnym czynnikiem budowy przewagi konkurencyjnej w rolnictwie, decydującym o pozycji całego sektora rolnego danego kraju w ramach konkurencji regionalnej i globalnej. Problematyka zawarta w tym nurcie badawczym jest więc komplementarna w stosunku do badań z zakresu konkurencyjności rolnictwa i gospodarstw rolnych. Badania prowadzone w tym zakresie znalazły swoje odzwierciedlenie w licznych publikacjach, w których poddawano ocenie:

- 1) Potencjał produkcyjny rolnictwa w Polsce oraz jego regionalne zróżnicowanie [II_D)_13,30,34,38,39]. Istotnym walorem prowadzonych badań było wykorzystanie metod wielowymiarowych – metody TOPSIS (II_D)_13) i metody bezwzorcowej (II_D)_38), które pozwoliły na skonstruowanie syntetycznego miernika do oceny zróżnicowania posiadanego potencjału produkcyjnego rolnictwa i efektywności jego wykorzystania oraz na wyodrębnienie klas typologicznych województw według wartości miernika potencjału produkcyjnego. Należy podkreślić, że badania prowadzono w ujęciu dynamicznym, co umożliwiło określenie rozmiarów i kierunków rozwoju badanego zjawiska.
- 2) Zmiany produktywności czynników produkcji gospodarstw rolnych i rolnictwa, zarówno w ujęciu regionalnym, jak i międzynarodowym [II_A)_2,6; II_D)_11,12,19,24,27,28,29,31,33,35,36,40,44,45,47,48,51].

Dzięki umiejętności korzystania z bazy danych FADN prowadziłam badania z zakresu dochodowości towarowych gospodarstw rolnych [II_D)_31], elastyczności procesu produkcyjnego [II_D)_24], produktywności czynników produkcji [II_D)_19,27,28,29,35,48] oraz ich substytucji, zwłaszcza pracy ludzkiej kapitałem (II_D)_47). W analizach wykorzystywałam m.in. trójczynnika funkcję produkcji typu Cobb-Douglasa (C-D), która stanowi podstawę teoretyczną objaśniania większości prawidłowości efektywnościowych w ekonomice rolnictwa.

Analiza produktywności stanowi użyteczne narzędzie zarządzania na każdym poziomie ekonomicznym. Kontynuując badania w tym zakresie oraz zakładając, że

produktywność jest jednym z ważniejszych mierników przewag konkurencyjnych, analizie poddawano zmiany łącznej produktywności czynników produkcji zaangażowanych w działalność rolniczą. Wykorzystano w tym celu indeks produktywności Malmquista, dzięki któremu możliwa była ocena zmian względnej produktywności w czasie i określenie źródeł tych zmian – postęp techniczny i zmiany efektywności technicznej. Przedmiotem prowadzonych badań były zmiany produktywności całkowitej (*Total Factor Productivity*) zarówno w polskim rolnictwie w ujęciu regionalnym [II_D)_33], jak również w rolnictwie krajów Unii Europejskiej [II_A)_2,6; II_D)_12]. Szerokie ujęcie podmiotowe badań, uwzględniające stare i nowe kraje członkowskie Unii Europejskiej pozwoliło również na ocenę konwergencji w zakresie produktywności całkowitej rolnictwa [II_D)_12].

Istotną rolę w badaniach ekonomiczno-rolniczych obok oceny kierunków zmian w rolnictwie, zajmuje poszukiwanie czynników, które te zmiany warunkują. Walorem prowadzonych badań jest więc zidentyfikowanie czynników, zarówno o charakterze wewnętrznym, jak i zewnętrznym, które mają wpływ na zmiany produktywności całkowitej rolnictwa [II_A)_2,6].

3) Przekształcenia strukturalne w rolnictwie oraz rola tego sektora w gospodarce narodowej [II_D)_18,42,46,50,53,55,60,61,62,63].

Zmianie uwarunkowań funkcjonowania sektora rolnego wynikającej z transformacji systemowej polskiej gospodarki, z akcesji Polski do Unii Europejskiej oraz z procesów globalizacji, towarzyszyły przekształcenia strukturalne w tym sektorze. Wiązały się one ze zmianą roli rolnictwa w gospodarce narodowej [II_D)_18,50,53,55], z przekształceniami w strukturze agrarnej [II_D)_46,60,61,62,63] oraz ze zmianami w poziomie i strukturze produkcji [II_D)_42]. Zagadnienia te stanowiły przedmiot moich analiz w ujęciu makroekonomicznym i mezoekonomicznym (regionalnym), odnosiły się również do porównań międzynarodowych.

Ad. 3. Zróżnicowanie przestrzenne rolnictwa w Polsce oraz w Unii Europejskiej – publikacje wymienione w załączniku 4 do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego: [II_A)_3,4; II_D)_17,18,21,24,28,30,31,34, 36,37,38,43,48,50].

Zróżnicowanie przestrzenne działalności społeczno-gospodarczej jest niezbędnym warunkiem rozwoju, dotyczy to również sektora rolnego. Regionalizacja rolnictwa określana

jest jako przestrzenne dostosowanie wewnętrznej struktury rolnictwa, jego intensywności i wydajności do istniejącego potencjału wytwórczego w regionie, tak aby uzyskana skala, efektywność produkcji rolniczej oraz jej zasięg zapewniały najbardziej oczekiwany dochód. Wskazuje to na szeroki zakres znaczeniowy zróżnicowań regionalnych rolnictwa oraz na komplementarność badań w tym nurcie badawczym względem nurtu 1 i 2. Znaczenie badań nad zróżnicowaniem rolnictwa w Polsce oraz w Unii Europejskiej wynika m.in. z realizacji polityki spójności, mającej na celu zmniejszanie dysproporcji w poziomie rozwoju pomiędzy krajami i regionami. W ramach tego zagadnienia badawczego prowadziłam badania odnoszące się do zróżnicowania rolnictwa pod względem wybranych cech charakteryzujących poziom jego rozwoju. Analizie poddawano m.in. zasoby czynników produkcji, relacje pomiędzy nimi, ich produktywność, dochodowość gospodarstw rolnych, elastyczność procesu produkcyjnego, handel artykułami rolno-żywnościowymi, poziom nakładów inwestycyjnych [II_D)_17,18,21,24,28,30,31,36,37,43,48,50]. W badaniach zróżnicowania przestrzennego rolnictwa, zarówno w Polsce, jak również w Unii Europejskiej, wykorzystywałam także syntetyczne mierniki oceniające potencjał produkcyjny tego sektora, efektywność jego wykorzystania, czy też konkurencyjność [II_A)_3,4; II_D)_34,38].

Ad. 4. Uwarunkowania rozwoju rolnictwa i gospodarstw rolnych ze szczególnym uwzględnieniem roli kapitału ludzkiego - [II_A)_1,2,5,7 oraz II_D)_10,11,14,16,19, 20,25,32,36,41,44,49,52,56,58,59,64,65,66,67,68,69,70,71].

Na rozwój rolnictwa i gospodarstw rolnych wpływają różnorodne czynniki, zarówno o charakterze endogenicznym, jak i egzogenicznym. Inspiracją do podejmowania badań nad uwarunkowaniami rozwoju sektora rolnego i podstawowych jego podmiotów było również to, że oddziaływanie zewnętrznych sił i procesów rozwojowych na polskie rolnictwo wzmocniło się od czasu wstąpienia Polski do UE, a także na skutek procesów globalizacji. Znajomość tych uwarunkowań była też niezbędna do podejmowania badań w zakresie konkurencyjności rolnictwa. Wśród zagadnień uwzględnianych w badaniach tego nurtu była idea rozwoju zrównoważonego, która znalazła swoje odzwierciedlenie także w kierunkach rozwoju rolnictwa. Problematyka ta była przedmiotem analiz w pracach: [II_A)_7; II_D)_10,41,44,59,64].

Możliwości rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich nierozzerwalnie związane są zewnętrznymi źródłami finansowania, stąd też w badaniach realizowanych w ramach tego kierunku badań znalazła się problematyka absorpcji funduszy pomocowych wybranych działań w ramach PROW 2007-2013 [II_D)_20]. Ważne miejsce w prowadzonych badaniach

zajmowały gospodarstwa rolne, możliwości i bariery ich rozwoju, szanse integracji poziomej oraz efektywność technologii produkcji wybranych bioproduktów [II_A)_1,5); II_D)_16,25,32,66,67].

W ramach analiz empirycznych podejmowałam problematykę roli kapitału ludzkiego w rolnictwie, zwłaszcza wpływ jego jakości na efektywność gospodarowania. Uzasadnieniem dla tego nurtu badawczego jest to, że wraz z postępem technologicznym, podstawą działalności gospodarczej, również rolniczej, w coraz większym stopniu staje się wiedza oraz umiejętność korzystania z niej. Kapitał ludzki jest ponadto nosicielem innowacyjności, będącej podstawą przewagi konkurencyjnej gospodarstw rolnych i rolnictwa. Za szczególnie wartościową pracę z tego zakresu uznaję pracę II_A)_2, w której badano wpływ kapitału wiedzy na produktywność całkowitą (TFP) rolnictwa w krajach Unii Europejskiej. Wśród potencjalnych determinant TFP w obszarze kapitału wiedzy znalazły się tu nakłady na działalność badawczo-rozwojową, odsetek kierowników gospodarstw z wykształceniem rolniczym, odsetek kierowników gospodarstw w wieku powyżej 55 lat, otwartość gospodarki wyznaczana przez relację eksportu do importu oraz napływ innowacji z zewnątrz kraju. Problematyka ta poruszana była również w pracach II_D)_36,65,71. W ujęciu mikroekonomicznym przedmiotem badań był wpływ kapitału ludzkiego na produktywność pracy w towarowych gospodarstwach rolnych [II_D)_11,19]. Do publikacji wpisujących się w ramy tego nurtu badawczego należą ponadto następujące prace: II_D)_14,52,56,58,68,70.

Ad. 5. Biogospodarka jako koncepcja rozwoju regionów rolniczych - [II_D)_8,9,15,23].

Pojawienie się w koncepcjach teoretycznych, w planowaniu strategicznym i w praktyce życia gospodarczego krajów członkowskich Unii Europejskiej pojęcia biogospodarki jako odpowiedzi na globalne wyzwania społeczne związane z rosnącą populacją świata, szybkim wyczerpywaniem niektórych zasobów naturalnych i zmianami klimatu, stanowiło impuls do poszerzenia moich zainteresowań naukowych o ten nurt badawczy. Zainteresowanie biogospodarką jest relatywnie nowym kierunkiem badań, będącym odpowiedzią na wyzwania wskazane w strategii „Europa 2020” i sposobem na realizację „Unii innowacji”. Biogospodarka obejmuje praktycznie wszystkie sektory i związane z nimi usługi, które produkują, przetwarzają lub wykorzystują zasoby biologiczne w jakiegokolwiek formie. Badania w ramach tego nurtu koncentrowały się w pierwszym okresie na ocenie potencjału i poziomu rozwoju trzech sektorów będących podstawowymi ogniwami łańcucha żywnościowego - rolnictwa, przemysłu spożywczego oraz sfery handlu odpowiedzialnej za obrót żywnością [II_D)_9]. Kolejnym etapem badań było poznanie koncepcji biogospodarki,

jej istoty, a także możliwości aktualnego i perspektywicznego jej wdrażania jako jednego ze sposobów dynamizowania rozwoju regionów peryferyjnych [(II_D)_8]. W realizowanych badaniach położony był także nacisk na instrumenty wsparcia biogospodarki w kontekście rozwoju województwa lubelskiego jako regionu rolniczego [(II_D)_15,23]). Realizacji badań dotyczących biogospodarki, zwłaszcza w kontekście rozwoju rolnictwa towarzyszyło uczestnictwo w konferencjach naukowych, organizowanych m.in. w IUNG w Puławach, czy też przez Urząd Marszałkowski w Lublinie. Pozwoliło to na nawiązanie współpracy z Urzędem Marszałkowskim w Lublinie w zakresie wdrażania koncepcji biogospodarki jako inteligentnej specjalizacji regionu. Rezultatem podjętej współpracy i prowadzonych w tym czasie badań była m.in. monografia naukowa pt. *Biogospodarka jako szansa rozwoju regionów peryferyjnych* [(II_D)_8]. Dokonano w niej oceny uwarunkowań, określono istotę i znaczenie rozwoju biogospodarki w regionach peryferyjnych na przykładzie województwa lubelskiego.

5.3. Działalność dydaktyczna i popularyzująca naukę

Moja działalność dydaktyczna realizowana w Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie obejmowała opracowywanie modułów kształcenia oraz prowadzenie wykładów, ćwiczeń oraz seminariów dyplomowych na następujących kierunkach studiów: agrobiznes, rolnictwo, ekonomia, hipologia i jeździectwo, turystyka i rekreacja, inżynieria środowiska, doradztwo w obszarach wiejskich. Na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych I i II stopnia realizowałam zajęcia z ekonomiki rolnictwa, ekonomiki produkcji rolniczej, ekonomiki i organizacji gospodarstw, zarządzania kadrami, ekonomiki i zarządzania przedsiębiorstwem, przedsiębiorczości w agrobiznesie.

Prowadziłam ponadto wykłady i ćwiczenia w ramach studiów podyplomowych: Rachunkowość i podatki w rolnictwie; Marketing i zarządzanie w agrobiznesie oraz Studia rolnicze dla absolwentów kierunków nierolniczych. Zajęcia te obejmowały: podstawy produkcji rolniczej, rachunek kosztów i kalkulacje w rolnictwie, ekonomikę gospodarstw rolniczych, ekonomikę rolnictwa i marketing artykułów rolnych.

Przejawem mojego dużego zaangażowania w działalność dydaktyczną na Uczelni była coroczna opieka w charakterze promotora nad znaczną grupą studentów pierwszego i drugiego stopnia, zarówno studiów stacjonarnych, jak i niestacjonarnych. W latach 2008-2017 byłam opiekunem naukowym 133 dyplomantów, w tym 59 magistrów, 60 inżynierów i 14

licencjatów. Dwukrotnie byłam opiekunem studentów pierwszego roku studiów stacjonarnych – na kierunku rolnictwo oraz agrobiznes. Moje zaangażowanie w działalność dydaktyczną dostrzeżone zostało również przez studentów, w 2012 roku wskazana zostałam przez nich jako kandydat do nagrody „Złoty Kłos” w ramach Dni Wydziału Agrobiotechnologii. Aktywnie uczestniczyłam również w Dniach Otwartych Uniwersytetu Przyrodniczego, będąc członkiem zespołu organizującego warsztaty dla uczniów szkół średnich.

Moje zaangażowanie w działalność dydaktyczną przejawia się również w tym, że jestem członkiem dwóch Rad Programowych. Funkcję tę na kierunku agrobiznes pełnię od samego początku jego uruchomienia (od roku akademickiego 2014/2015), byłam również zaangażowana w opracowanie programu kształcenia na tym kierunku. Na kierunku rolnictwo rolę członka Rady Programowej pełnię od roku akademickiego 2009/2010. W ramach prac prowadzonych przez wskazane Rady Programowe realizowałam zadania będące wyrazem dbałości o wysoką jakość oraz właściwą realizację procesu kształcenia, a także dotyczące uaktualniania programów kształcenia, opiniowania proponowanych zmian w programie kształcenia, zatwierdzania tematów prac dyplomowych, czy też oceny ich jakości. Ważnym aspektem działalności wymienionych Rad Programowych było organizowanie *Dni kierunku*, których uczestnikami byli zarówno interesariusze wewnętrzni, jak i zewnętrzni.

Wyrazem mojej dbałości o wysoki poziom jakości procesu dydaktycznego realizowanego przeze mnie w Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie było podnoszenie kwalifikacji poprzez aktywne uczestnictwo w kursach i szkoleniach. W latach 2006-2010 brałam udział w cyklu szkoleń w ramach projektu „Promocja Nauki szansą Lublina – Nauka w Biznesie”, których celem było zwiększenie wiedzy i umiejętności pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych lubelskich uczelni w zakresie przedsiębiorczości akademickiej, zwłaszcza w zakresie zakładania i działalności firm spin off/spin out i transferu wiedzy. Byłam także uczestnikiem cyklu szkoleń w ramach projektu „Ekolandia” realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – Priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki, Działanie 8.1 Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie. Ukończyłam ponadto szkolenie nt. „Marketing w turystyce” w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – Priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki, Działanie 8.1.1 Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw, szkolenie na temat „Eurostat – łatwy i bezpłatny dostęp do statystyk europejskich” oraz kurs dokształcający „Metody statystyczne i wykorzystywanie programów komputerowych”.

Przejawem mojej aktywności w zakresie popularyzowania wiedzy i postaw przedsiębiorczych było uczestnictwo w komisji oceniającej konkursu „Najlepszy pomysł na

biznes w obszarze agrobiznesu” realizowanego w Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie w latach 2009-2010. W dniach 2-3 czerwca 2017 roku byłam ponadto członkiem komisji oceniającej w ramach XLI Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych - eliminacje centralne (blok tematyczny „Agrobiznes”), która organizowana była przez Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, Zespół Szkół Rolniczych w Kijanach oraz Komitet Główny Olimpiady Wiedzy i Umiejętności Rolniczych przy Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach.

W ramach działalności popularyzującej naukę występowałam w roli eksperta w projekcie: „*Analiza podmiotów oraz powiązań kooperacyjnych w sektorze rolno-spożywczym w kontekście zarządzania regionalnym łańcuchem dostaw żywności*” realizowanym w ramach projektu pn. „Regionalny System Zarządzania Zmianą Gospodarczą” przez Departament Gospodarki i Innowacji UMWL - Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki, Działanie 8.1 Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie, Poddziałanie 8.1.4 Przewidywanie zmiany gospodarczej (Lublin, październik 2013). Byłam ponadto recenzentem wniosku w Programie VENTURES, Konkurs nr 6/2010 w Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej w Warszawie.

Moje zaangażowanie w popularyzowanie nauki przejawiało się również we współpracy z Urzędem Marszałkowskim w Lublinie z Departamentem Gospodarki i Współpracy Zagranicznej. W ramach tej współpracy opracowana została monografia pt. „*Biogospodarka jako szansa rozwoju regionów peryferyjnych*” (załącznik 4). Podejmowałam również współpracę z Wojewódzkim Urzędem Pracy w Lublinie. W ramach tej współpracy uczestniczyłam w szkoleniu organizowanym przez „Lubelskie Obserwatorium Rynku Pracy”, a także byłam współautorem artykułu pt. „*Sektorowe zróżnicowanie wydajności pracy w województwie lubelskim*” opublikowanego w czasopiśmie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie „Badania i analizy rynku pracy województwa lubelskiego”.

Za ważny aspekt mojej aktywności uznaję starania w upowszechnianiu wyników badań. Przejawem tego jest m.in. aktywny udział w licznych konferencjach naukowych krajowych i międzynarodowych (21 wygłoszonych referatów oraz 2 postery), a także uczestnictwo w zebraniach Polskiego Towarzystwa Agronomicznego – na jednym z nich zaprezentowałam wyniki badań dotyczących „Regionalnego zróżnicowania konkurencyjności gospodarstw rolnych w Polsce” (IUNG w Puławach - listopad 2016 r.). Prowadziłam również cykl szkoleń nt. *Specjalista ds. promocji turystycznej regionu* (L-PI/8.1.1/PT/01/L) w ramach projektu „Pracujesz Inwestujesz” (2009 r.).

Byłam ponadto recenzentem sześciu publikacji naukowych, m.in. w Zeszytach Naukowych SGGW - Problemy Rolnictwa Światowego oraz w Annales UMCS Sectio E Agricultura.

Upowszechnianie przeze mnie wyników badań znalazło swój wyraz również w powiązaniach z praktyką. W ramach tych powiązań powstały aplikacje dwóch produktów: 1) „Ocena konkurencyjności gospodarstwa rolnego” o lokalnym zasięgu oddziaływania oraz 2) „Ocena efektywności gospodarstwa rolnego” o krajowym zasięgu oddziaływania (lata 2015-2016).

Anna Nowak

Podpis wnioskodawcy